



فهرست مطالب

۲	مفهوم شناسی غیبت
۲	مبحث نهم: شرط ایمان در غیبت
۲	مرور گذشته
۲	تقسیم بندی ادله
۲	الف) ادله ای که قید مؤمن دارند
۳	ب) ادله ای که قید اخوت دارند
۳	ج) ادله ای که قید مسلم دارند
۳	د) ادله ای که مطلق است
۳	بررسی ادله طایفه اولی
۴	تفاوت بین مؤمن و مسلم در آیات
۴	مقصود از مؤمن



مفهوم شناسی غیبت

مبحث نهم: شرط ایمان در غیبت

مرور گذشته

در جلسه قبل مقدماتی را عرض کردیم. ابعاد مختلف شروع بحث را بیان کردیم. اقوال را مختصراً بیان کردیم. سه قول در این مبحث وجود دارد:

۱. حرمت غیبت برای مؤمن است. مشهور نظر همین است.
۲. حرمت غیبت شامل مسلمین دیگر می‌شود. البته کسانی که محکوم به کفر هستند مثل ناصبی‌ها شامل این حکم نیستند.
۳. این قول، تفصیل است. کسانی که جاهل قاصر باشند، محکوم به حکم غیبت هستند و مقصران شامل حکم غیبت نیستند. نظر مرحوم آیت‌الله تبریزی (ره) قول سوم است. در کلام آیت‌الله مکارم و سبحانی نیز این مطلب را می‌توانیم ببینیم.

تقسیم‌بندی ادله

مجموعه آیات و روایاتی که در این مبحث وجود دارد، به چهار گروه تقسیم می‌شوند:

الف) ادله‌ای که قید مؤمن دارند.

در یک دسته از ادله، مؤمن قید شده است. حکم متعلق به مؤمن شده است. در آیه ۱۲ سوره حجرات «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ»^۱ و روایات این مطلب واضح است.

روایاتی که بر این امر تأکید دارند عبارت‌اند از:

۱ سوره حجرات، آیه ۱۲.



روایت اول، ششم، دوازدهم و بیستم باب ۱۵۲ وسائل الشیعه بحث مؤمن آمده است. در مستدرک نیز روایات اول، چهارم، دهم، یازدهم، دوازدهم، چهاردهم، سی و ششم و پنجاه و سوم اشاره بر بحث مؤمن دارد. غیر از آیه شریفه، این دوازده روایت قید مؤمن را مطرح می‌کند.

ب) ادله‌ای که قید اخوت دارند.

این ادله قید اخوت را مطرح کرده‌اند. روایاتی که به این اشاره دارند عبارت‌اند از:

در وسائل الشیعه باب ۱۵۲، روایت نهم، چهاردهم، نوزدهم، بیست و یکم و بیست و دوم، و در باب ۱۵۴ روایت اول و دوم اشاره این قید دارند. در مستدرک الوسائل نیز روایات هفتم، بیست و سوم، سی و هفتم، چهل و هفتم، چهل و نهم، پنجاه و یکم اشاره به این مطلب دارند.

اخوت نیز دو تفسیر دارد: عامه و خاصه که بعدها بحث می‌کنیم.

ج) ادله‌ای که قید مسلم دارند.

در این روایات قید مسلم ذکر شده است. روایاتی که به این اشاره دارند عبارت‌اند از:

در وسائل الشیعه، باب ۱۵۲، روایت اول (هم اشاره به مسلم و مؤمن دارد)، سوم، چهارم، پنجم، نهم، سیزدهم، بیست و یکم اشاره به این قید دارند. در مستدرک نیز روایات، دوم، هفدهم، بیست و چهارم، بیست و پنجم، سی و چهار و سی و نهم اشاره به این امر دارند.

د) ادله‌ای که مطلق است.

این ادله کلماتی نظیر ناس یا رجل دارد. روایاتی که به این امر اشاره دارند عبارت‌اند از:

در وسائل الشیعه، باب ۱۵۲ حدیث سوم اشاره به این امر دارد. در مستدرک الوسائل نیز روایات سوم، نهم، پانزدهم، بیست و دوم، بیست و ششم، بیست و هشتم، سی و یکم و چهل و سوم بر این امر دلالت می‌کنند.

بررسی ادله طایفه اولی

مباحث پیرامون آیه ۱۲ سوره حجرات



اولین بحث ما در رابطه با آیه ۱۲ سوره حجرات است. در این آیه سه حکم آمده است: سوءظن، تجسس، غیبت. خطاب آیه به هر سه مورد است. البته ما در اینجا به «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» استشهاد نمی‌کنیم، زیرا این جمله کار به کسی که غیبت می‌شود ندارد. اما در ادامه می‌فرماید: «وَلَا يَغْتَابَ بَعْضُكُم بَعْضًا». از «كُم» و «بعض» استفاده می‌شود که این دو گروه از مؤمن‌اند.

تفاوت بین مؤمن و مسلم در آیات

مؤمنی که در روایات به آن اشاره شده است، مؤمن به معنای خاص است. یعنی کسی که معتقد به امامت و ولایت است. اما در آیه شریفه منظور از مؤمن، محل بحث است.

بین مسلم و مؤمن در خود قرآن نیز تفاوت است. آیه «آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا»^۱ اشاره به این مطلب دارد. واژه اسلام در قرآن به دو معنا به کار رفته است. یک اسلام ظاهری است که ادای شهادتین را شامل می‌شود و باور قلبی همراه آن نیست. و یک اسلام نیز درجات بالایی اطمینان قلبی است و این مؤمن است.

سوالی که در اینجا وجود دارد این است که مؤمن در قرآن شامل مطلق مسلمانان می‌شود، یا اینکه شامل کسانی می‌شود که اعتقاد به تمام ما انزل الله دارند که قطعاً امامت نیز شامل آن می‌شود.

مقصود از مؤمن

در این امر چند نظریه وجود دارد:

الف) مقصود از مؤمن فقط کسانی‌اند که به اصول دین غیر از امامت و ولایت اعتقاد دارند. اگر این نظریه را بگیریم، مؤمن در اصطلاحات قرآنی، مطلق مسلمانان با ایمان را دربر می‌گیرد. اهل سنت این نظر را قبول دارند. ممکن است بعضی از شیعیان نیز این نظر را قبول داشته باشند.

ب) مقصود از مؤمن کسانی هستند که اعتقاد به تمام ما انزل الله باشد. البته باید اعتقاد بر ما انزل علی النبی نیز باشد. تا وقتی که آیه ولایت نیامده است، بر همه مسلمانان با ایمان منطبق می‌شود. اما بعد از آن منطبق بر کسانی می‌شود که ولایت و امامت را معتقد باشند. مصداق‌ها عوض شده است ولی مفهوم‌ها یکی است.

اثرات فقهی این دو احتمال، با هم بسیار متفاوت است.

^۱سوره حجرات، آیه ۱۴.



بنا بر احتمال دوم، مؤمن مقابل مسلم است و اخص از مسلم است. ولی بنا بر احتمال اول، مؤمن و مسلم در روایات یکی است.

ج) مؤمن در قرآن کسی است که از ابتدای بعثت تا انتها، به ولایت و امامت اعتقاد دارد.

اعتقاد تفصیلی و اجمالی در ایمان

از زاویه دیگر نکته‌ای مطرح است. اعتقاد اجمالی به آنچه ما انزل علی النبی است کافی است یا اینکه اعتقاد تفصیلی نیاز است.

وقتی می‌گوییم اعتماد اجمالی داشته باشد، یعنی شاید جایی نتواند تشخیص بدهد و ولایت و امامت را انتخاب نکند.

اعتقاد به واقع یا ایمان کلی به بما انزل النبی (ص)

بحث دیگر این است که ایمان بما انزل النبی که در ظاهر شرط است، ایمان به واقع بما انزل النبی شرط است یا ایمان کلی شرط است. اگر بگوییم ایمان به واقع شرط است حتی اگر به خاطر عذر نیز راه پیدا نکرده باشد، مؤمن بر آن صدق نمی‌کند. مؤمن چیزی است که به واقع اعتقاد بما انزل النبی داشته باشد.